

Sygn. akt III CZ 15/17

POSTANOWIENIE

Dnia 12 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku T. J. dwojga imion N.
przy uczestnictwie T. K. dwojga imion N. i K. B.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 maja 2017 r.,
zażalenia wnioskodawcy
na postanowienie Sądu Okręgowego w K.
z dnia 12 października 2016 r., sygn. akt II Ca .../16,

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego
w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 12 maja 2016 r. Sąd Rejonowy w K., na wniosek T. J. N., przy uczestnictwie T. K. N. i K. B., stwierdził, że spadek po H. N. z domu G., zmarłej dnia 13 marca 2015 r. w K., nabył w całości, na podstawie testamentu notarialnego, wnuk spadkodawczyni T. J. N.

Na skutek apelacji uczestnika K. B. Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 12 października 2016 r. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w K. do ponownego rozpoznania. Wskazał, że w świetle ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego spadkodawczyni miała sporządzić tego samego dnia dwa testamenty zawierające w istocie takie same rozrządzenia, z których późniejszy był testament notarialny. Skoro tak, to w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji powinno dojść do otwarcia i ogłoszenia nie tylko testamentu notarialnego, lecz także własnoręcznego (art. 650 k.p.c.), czego jednak zaniechano. Sąd pierwszej instancji, przyjmując, na podstawie oświadczenia uczestnika, że testament własnoręczny zaginął, nie zastosował także art. 647 k.p.c., zgodnie z którym w celu stwierdzenia, czy istnieje testament, i gdzie się znajduje, sąd spadku może nakazać złożenie oświadczenia w tym przedmiocie, stosując odpowiednio tryb przewidziany do wyjawienia przedmiotów spadkowych. W konsekwencji nie można ustalić, czy w niniejszej sprawie rzeczywiście sporządzono dwa testamenty, co kolei nasuwałoby potrzebę rozważenia możliwości stwierdzenia spadku na podstawie obu testamentów, czy też testament własnoręczny nie istnieje, a podstawą dziedziczenia powinien być jedynie testament notarialny. Wątpliwości te musiały prowadzić, w ocenie Sądu Okręgowego, do wniosku, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, co pociągnęło za sobą uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżył zażaleniem wnioskodawca, zarzucając, że okoliczności sprawy nie uzasadniały uchylenia postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd Rejonowy rozstrzygnął sprawę co do istoty, ponieważ orzekł o żądaniu wnioskodawcy zgodnie z poczynionymi ustaleniami. Badanie, czy istnieje testament własnoręczny, i ewentualne jego otwarcie, mogło nastąpić w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 394¹ § 1¹ k.p.c., dopuszczający zażalenie do Sądu Najwyższego w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.). Stosownie do tego, jeżeli sąd drugiej instancji uchylił wydane przez sąd pierwszej instancji postanowienie orzekające co do istoty sprawy ze względu na nierozpoznanie istoty sprawy, Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenie złożone na podstawie art. 394¹ § 1¹ w związku z art. 13 § 2 k.p.c., bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo zastosował art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., tj. czy okoliczności sprawy, przy uwzględnieniu merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji, mieszczą się w kręgu sytuacji polegających na nierozpoznaniu istoty sprawy. Poza zakresem oceny pozostaje natomiast prawidłowość stanowiska co do meritum wyrażonego przez sąd drugiej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, Nr 4, poz. 54, i z dnia 17 stycznia 2013 r., III CZ 2/13, niepubl.).

Nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał materialnej podstawy żądania lub merytorycznych zarzutów strony, wychodząc z błędnego założenia, że istnieje przesłanka materialnoprawna unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Urz. 1936, poz. 315 i z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 170/12, niepubl. i z dnia 14 lutego 2013 r., II CZ 188/12, niepubl.).

W niniejszej sprawie należało przyznać rację skarżącemu, że Sąd pierwszej instancji nie uchylił się od rozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. Rozpoznając wniosek Sąd Rejonowy dokonał ustaleń faktycznych i na tej podstawie orzekł o żądaniu, stosując miarodajne przepisy prawa materialnego. Okoliczność, że w ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy zaniechał zastosowania art. 647 k.p.c., a w związku z tym nie wyraził jednoznacznego stanowiska co do tego, czy w sprawie sporządzono dwa testamenty, czy też dokument sporządzony własnoręcznie przez spadkobierczynię

był jedynie projektem testamentu, nie zmienia tego stanu rzeczy. Według przyjętego w kodeksie postępowania cywilnego modelu apelacji pełnej postępowanie przed sądem drugiej instancji ma charakter merytoryczny i jest kontynuacją postępowania pierwszoinstancyjnego (art. 382 k.p.c.) (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 r., nr 6, poz. 55). Nic nie stoi na przeszkodzie, aby postępowanie to objęło również czynność ogłoszenia testamentu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2002 r., I CKN 482/00, OSNC 2002, nr 10, poz. 129), którego ocena stanowi jeden z podstawowych elementów wypełniających kognicję sądu orzekającego w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku (art. 670 k.p.c.). Jeżeli zaś testament własnoręczny zaginął, na sądzie spoczywa ciężar ustalenia – na podstawie wszelkich wchodzących w rachubę środków dowodowych – treści tego testamentu, jako przesłanki orzekania o dziedziczeniu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 1987 r., III CZP 25/87, OSNCP 1988, nr 9, poz. 117 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 1999 r., II CKN 255/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 184), przy czym także te czynności mogą i powinny być dokonywane również w postępowaniu apelacyjnym.

Dostrzegając wytknięte w uzasadnieniu uchybienia Sąd Okręgowy powinien zatem, w ramach powinności wynikającej z art. 382 k.p.c. i zgodnie ze swoją rolą jako sądu *meriti*, usunąć je samodzielnie w postępowaniu apelacyjnym. Zarzut naruszenia art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. okazał się tym samym uzasadniony.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

kc

aj